

PROGRAM DEĞERLENDİRME SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Erdal BAY*
Şerafettin KARAKAYA**

Özet

Program geliştirmenin en önemli aşamalarından biri hazırlanan ve uygulanan programların değerlendirilmesidir. Bu çalışmanın amacı program değerlendirme sürecinde karşılaşılan sorunları tartışmaktır. Program değerlendirme sürecinde etkili değerlendirmeler yapılmasını engelleyen, amacın, değerlerin, hangi faktörlerin dikkate alınacağına belirlenmesi, bu faktörlerin nasıl kontrol altında tutulacağı, önyargının kontrolü, kullanılacak değerlendirme türü ve veri toplama araçları ile ilgili sorunlar bulunmaktadır. Bu çalışmada bu sorunlar ilgili literatüre bağlı olarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Değerlendirme, program değerlendirme, değerlendirme sorunları

Abstract

One of the most important stages of curriculum development is the evaluation of the curriculum prepared and applied. The aim of this study is to debate the questions raised during the curriculum evaluation process. There exist questions that hinder the affective evaluations during the curriculum evaluation process and which concern the objective, values, which factors to take into consideration, how these factors should be under control, the control of prejudice, the sort of problems are scrutinized relevant to the related literature.

Key words: evaluation, curriculum evaluation, evaluation problems

Giriş:

Bu çalışmada, program değerlendirme ile ilgili problemler incelenmiştir. Çalışma literatürdeki ilgili verilere dayalı olan kuramsal bir çalışmadır. Buna göre çalışmada önce literatürde değerlendirme ve program değerlendirme ilgili tanım ve görüşler kısaca açıklanmıştır. Daha sonra ise, değerlendirme sürecinde karşılaşılan sorunlar ilgili literatür ışığında incelenmiştir.

Değerlendirme ile İlgili Tanım ve Görüşler

Değerlendirme kavramı sözlükte değer biçme, değer belirleme anlamında kullanılmıştır (Webster's World Dictionary, 1960). Değerlendirme, ölçme sonucunu bir ölçüt ile karşılaştırma ve bu yolla, ölçme sonucuyla belirlenmiş olan özellik hakkında bir karara varma işlemidir (Erden, 1998, s: 12). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, değerlendirme sürecinde, bir şeyin niteliği hakkında değer yargısına ulaşılabilmesi için o nitelik üzerinde

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Eğitim Bil. Böl.

** Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Eğitim Bil. Böl.

en az bir gözlem yapılmış ve veri elde edilmiş olunması, bu veriyi karşılaştıracak bir ölçüt bulunması gereklidir. Bu veri o ölçütle karşılaştırılarak bir değer yargısına ulaşılabilir. Program değerlendirme ise; programın başında belirlenmiş olan hedeflere ulaştıracağı düşüncesiyle seçilen ve süreklilik, aşamalılık, kaynaşıklık ilkelerine göre düzenlenen öğrenme yaşantılarının ve çabaların etkili olup olmadığı hakkında bilgi toplama ve bu bilgileri ölçütlerle karşılaştırarak programın etkililiği hakkında yargıya varma sürecidir (Büyükkaragöz, 1997, s: 65; Doll, 1996, s: 257; Erden,1998, s:10; Tekin, 1991). Yine Ertürk' de değerlendirmeyi, program geliştirme sürecinin son ve tamamlayıcı halkası olarak eğitim hedeflerinin gerçekleştirme derecesini belirleme süreci olarak tanımlamaktadır (Ertürk, 1997, s: 111).

Cronbach değerlendirmeyi; bir eğitim programı hakkında kararlar vermek için bilgilerin toplanması ve kullanılması şeklinde diye tanımlamaktadır ve değerlendirmenin; bireyler, okul sistemi, öğretmen hakkında vb. idarî kararlar verme gibi amaçlara hizmet edebileceğini belirtmektedir(akt:Ertürk, 1997, s: 111).

Wiley' de (akt. Karakaya, 2004) değerlendirmeyi, bir eğitim programı hakkındaki kararların verilmesine kaynaklık edebilecek öğrenci davranışlarındaki değişmelerle ilişkili bilginin toplanması ve kullanımını şeklinde açıklamaktadır.

Worthen ve Sanders'e (1987, s:5) göre; değerlendirme; politika oluşturma ve karar verme için bir temel oluşturmak, öğrenci gelişimi ve performansı, öğretmenlerin nitelikleri ve performansları, program model ve yöntemleri, okul organizasyonlarının yapısı, okul fonları, okul bütçesi, iş ve finans, olanaklar, araçlar, kütüphane, ekipman, eğitimsel politikalar, okul toplumu ilişkisi, okul-aile işbirliği, okul iklimi ve idealleri analiz etmek gibi amaçları gerçekleştiren bir süreçtir.

Mc Neil' de değerlendirmenin fonksiyonunun dört adet olduğunu belirtir. Bunlar; formatif (geliştirilmesi için), summatif (seçimler ve sorumluluk), sosyo-politik (halk desteğini kazanmak ve motive etmek için) (yönetimsel-otoriteyi kullanmak için) dir. (McNeil, 2005, s: 204).

Program değerlendirme modelinin bir alt modeli olan Öğretimsel değerlendirme; öğrencinin başarısının, öğretmenin performansı ve belli bir yaklaşım ya da metodolojinin etkili olmasının değerlendirmesi sürecidir (Oliva, 2001, s: 438).

Değerlendirme sürecinde ortaya çıkan sorunlar

Program değerlendirme basit bir deneyimden daha karmaşık bir süreçtir. Bu yüzden de eğitimde ve buna benzer alanlarda değerlendirme çalışmaları yapanlar değerlendirmenin nasıl yapılması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. Son yirmi yıldır elliden fazla farklı değerlendirme modeli geliştirilmiştir.

Literatüre değerlendirme yaklaşımlarını Mc Neil (1996, s: 200-207); fikir birliği, (geleneksel ve teknik modelleri); ve çoğulcu (hümanist ve yeniden yapılandırmacı) değerlendirme modelleri şeklinde açıklarken, Worthen ve Sanders (1987); hedef merkezli, uzman merkezli, yönetim merkezli, tüketici merkezli, natüralist, karşıt görüşlü değerlendirme yaklaşımları, Ornstein ve Hunkins (1998, s: 327-336); bilimsel ve hümanist, bilimsel ve pozitivist, hümanist ve natüralist değerlendirme yaklaşımları olarak ve son olarak Oliva (2001, s: 467-478); sınırlandırılmış ve kapsamlı değerlendirme modelleri şeklinde açıklamışlardır.

Değerlendirme yaklaşımlarında bu kadar farklı bakış açılarının çokluğu ilgili alandaki sorunların belirtisi olarak görülebilir. Scriven (akt: Sanders&Worthen, 1987, s: 43) göre “değerlendirme modellerinin artırılması bu alandaki heyecanın ve aynı zamanda değerlendirmenin karşı karşıya kaldığı metodolojik problemlerin öneminin bir işaretidir” .

Scriven’inde belirttiği gibi değerlendirme süreci pek çok sorunlarla doludur. Bu sorunları her değerlendirme yaklaşımı için ayrı ayrı incelemek mümkündür. Ancak bu çalışmada, tüm değerlendirme yaklaşımları için ortak olan sorunlar incelenecektir. Bunlar; program değerlendirmede amacın belirlenmesi, değerlendirme süreci sonucunda alınacak kararlardan etkilenenlerin belirlenmesi; değerlendirme sürecinde, değerlendirmecilerin ve sonuçları kullanacak olanların önyargıları; değerlerin belirlenmesi; değerlendirme sürecinde ele alınacak faktörlerin belirlenmesi; sonuca etki eden değişkenleri yönetme; programdan beklenmedik sonuçların belirlenmesi; kullanılacak değerlendirme türü ve veri toplama araçları ile ilgili problemlerdir.

Bu sorunlar incelendiğinde, Gagne’ ye göre, değerlendirme sürecinde değerlendirmecinin karşılaşıacağı sorunun açık olması, değerlendirmenin “niçin” yapıldığının yani hedeflerinin ortaya konulması ve değerlendirmenin ne anlama geldiğinin belirlenmesi gerekir (Kaya, 1997, s: 59–72).

Amacın belirlenmesi konusunda örnek olarak, program hedeflerine ulaşma düzeylerinin belirlenmesi amaç olarak saptanabilir. Ancak burada da ilk sırada hedeflerin kendilerinin ulaşılmaya değer mi değmez mi? olduğunun belirlenmesi gerekir. Bu konuda Amerikan eğitim geleneğinde hedeflerin değerlendirmedeki önemine işaret eden Scriven teşebbüs edileni başarmak kadar, teşebbüs edilenin değerli olma zorunluluğunu vurgular (akt:Karakaya, 2004, s:151). Görüldüğü gibi amaç belirlenmiş olsa bile amacın kendisini de değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, değerlendirme sürecinde değerlendirmeden etkilenen ya da içindeki kişilerin, onların ihtiyaçları karşılanabilsin diye tanımlanması da gerekir. Granville’nin de belirttiği üzere, bir değerlendirme çalışması yalnızca görünürdeki karar verenleri değil onların sorumlu olduğu kişileri de ikna etmek zorundadır (Thompson,1994,s:31). Değerlendirme süreci sonucunda alınacak kararlardan etkilenenlerin hepsinin amaçları önemlidir. Öğrencilerin ne öğrendiklerini ve hangi becerileri gösterebileceklerini, aynı zamanda yeni programların maliyetlerini ve program için harcanan masrafların yerine gidip gitmediğini de bilmek istemektedirler(Ornstein&Hunkins,1998, s: 319–320). Sınıf öğretmeni, okul müdürü, müfettiş, okul kurulu, ebeveynler, eğitim bakanlığı vb. öğretim programının değerlendirilmesiyle bir dereceye kadar ilgilidirler. Bundan dolayı onların ihtiyaçlarına göre bilgi ve raporlar değişecektir(Unruh&Unruh,1984,s:264).

Çoğu zaman değerlendirme sonuçları farklı amaçlar ve özellikle politikadaki güç mücadelesinde bir kaynak olarak kullanılabilir. Mesela; bir rapor çok farklı şekillerde yorumlanabilir. Örneğin programın ulaştığı düzeyi iktidar başarı olarak gösterirken muhalefet başarısızlık olarak gösterebilir veya bu raporda öğretmenlerin istedikleri sonuçlar olmayabilir. Bunun gibi problemler değerlendirmede etiksel sorunlar oluşturabilir. Görüldüğü gibi program değerlendirmecilerin amaçları, değerlendirme sonuçlarını kullananlarla aynı değildir.

Bu konuda 1981 yılında, “The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation” kurumu tarafından yayınlanan standartlarda yukarıda ifade edildiği gibi,

değerlendirmenin, farklı ilgi gruplarının, farklı mevkilerin beklentilerine göre planlanması ve yürütülmesi gerektiği, böylece onların işbirliğinin sağlanabileceği, bu gruplardan herhangi birinin değerlendirmeyi azaltma çabası ya da eğilimi veya sonuçları kötüye kullanma girişiminin yönünün değiştirilebileceğini ya da etkisiz hale getirilebileceğini ifade edilmiştir.

Değerlendirme sürecinde karşılaşılabilecek sorunlardan bir de hangi değerlerin göz önünde bulundurulacağıdır. Değerlendirme sürecinin özelliklerinden biri de değer verme ve değer varlığıdır. Değerlendirmenin elinde tuttuğu değer ifadesi ve bir bilinç tanınması olan değer yasası değerlendirme işlemindeki gerekli ilk adımdır. Örneğin: Temel Eğitim Konseyi, geçmişte belirli sosyal ve duygusal deneyim alanındaki ilkökul çocuklarının entelektüel tecrübelerine önem vermiştir(Doll,1996,s:265).

Geleneksel değerlendirme modellerinde daha çok öğrenci davranışlarındaki değişimler üzerinde yoğunlaşıldığı, başarı ve başarısızlık kararlarının ölçütlerinin, ilgili davranış değişmelerini ölçmeye dayalı olduğu görülmektedir. Oysa program değerlendirme açısından başarı veya başarısızlık kararından ziyade başarıya nasıl ulaşıldığının yolları veya başarısızlığa neden olan durumların tespiti ve değerlendirilmesi daha önemlidir. Modern değerlendirme yaklaşımlarında kullanılan beş ölçütün baskın olduğu görülmektedir. Bunlar; **anlam, güç, ilgi, şartlılık ve aydınlatma** ölçütleridir. (Karakaya,2004, s:163-165).

Değerlendirme sürecinde; öğrencilerin yetenekleri, ilgileri, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durumları; öğretmen, yöneticilerin yaşları, cinsiyetleri; okul ve sınıf şartları; ailelerin değerlendirme faaliyetine katılım dereceleri, kültürleri ve dinleri; coğrafi ortam, toplumun demografik özellikleri vb. gibi sonuçlara etkide bulunan pek çok faktör olabilir.

Scriven ve diğer bazı eğitimciler değerlendirmede bütün etki eden faktörleri değil, en etkili olanların değerlendirmeye alınmasının daha uygun olacağını ileri sürerler. Bu noktada önemli tartışmalar başlamaktadır. Faydacı değerlendirmeyi savunanlar ise eğitimde öğrenci üzerinde etkili olan bütün faktörlerin değerlendirme sürecinde göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade ederler. Bu görüşü savunanlardan Mac Donald, bütüncül değerlendirme yaklaşımında, değerlendirmede programın içeriğinde bulunan bütün unsurların ve etkili olan bütün dış faktörlerin hesap edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Karakaya,2004, s:151- 154).

Değerlendirme sürecinde sonuca etki eden bu faktörleri kontrol altında tutmada da sorunlar vardır. Bu faktörler sürekli olarak etkileşim içerisindeyler. Örneğin; öğrenci özellikleri (girdi), okul iklimini etkiler; farklı öğretim yöntemleri, öğrenci başarısını (çıkırtısını) etkiler ve verilen özelliklere sahip öğrenciler (girdi) daha önceden verilmiş bir proje (çıkırtı) de başarılı olurlar (Doll,1996,s:274). Bu konuda, Glasser programın sınıflarda işleme şeklini ölçerken sınıfların yönetim şeklinin önemli olduğunu ilave eder. Bunun pek çok sınıflarda zor olduğunu ve programın etkilerini ölçmenin de zorlaştırdığını belirtir. Ayrıca dış faktörlerin etkisini kontrol altına alınmadığı ve şartların özelleştirilmediği sınıf ortamlarında değerlendirmenin mümkün olmadığını ileri sürer(Karakaya,2004,s:150).

Programlar konusundaki diğer bir soru daha başka neler yaptıklarıdır. Bir programın beklenmedik, amaçlanmayan sonuçları olabilir(Madaus ve diğ. 1983). Bu sonuçlar pozitif veya negatif olabilir. Bu beklenmeyen sonuçlar beklenen sonuçlar kadar değerli olabilir. Bu yüzden değerlendirmeler programların yapması gereken şeyi yapıyor

olmasını değil aynı zamanda daha başka neler yaptığını da belirlemelidir. Sonucu etkileyen veya sonuçtan beklenen şeyi engelleyen başka olaylar ya da süreçler olabilir. Ancak programların doğası nedeniyle bunların belirlenmesi zorlaşabilir.

Değerlendirme de diğer bir sorun, değerlendirmenin bir program işe yaramadığında ya da düzeltme gerektiren bir kriz olduğunda yapılacak bir şey olarak görme konusuna çok fazla eğilim olmasıdır. Böyle bir durumda ise kötü sonuçlar ortaya çıkabilir. Eğitimcilerin değerlendirmeyi rutin bir şekilde programları, maksimum etkililik ve yeterlilikte tutmak için yapılan bir etkinlik olarak görmeleri gerekmektedir. Yani eğitimdeki değerlendirme, suçlu veya iyiler, masumlar hakkında hüküm vermek için değil, programları geliştirmek için bir araç olmalıdır(Unruh&Unruh,1984,s:265). Değerlendirme devamlı yapılan bir süreç olmalıdır. Değerlendirme, sadece ihtiyaçlara öncülük etmekle kalmamalı aynı zamanda eğitimcilere yeni materyaller, prosedürler ve organizasyon örnekleri seçmede rehber olmalıdır. Değerlendirme okul ve çevre faktörleri ile birlikte, program sonuçlarının izlenmesi ve halkın tepkilerinin alınması şeklinde sürekli devam eden bir süreç olmalıdır. Program ve uygulama alanının açık bir sistem olduğu unutulmamalıdır (Karakaya,2004,s:151)

Değerlendirme süreçlerinde formatif(biçimsel) ve summatif değerlendirme türleri kullanılır. James Popham'a göre; kararlar program geliştirmeye odaklanırsa formatif-biçimsel değerlendirme, kararlar bir programın sonuçlarını görmeye odaklanırsa summatif değerlendirme yapılmış olur. Formatif değerlendirme programların ve öğretimin sistematik değerlendirmesinde kullanılır. Michael Scriven'e (akt: Karakaya,2004,s:152) göre öğretim programı gelişimi ve uygulamaları için hem summatif hem de formatif değerlendirmeler gereklidir. Ancak bazı değerlendirmelerde formatif değerlendirmelerin göz ardı edildiği görülmektedir. Bu konuda Dylan William (2003) ulusal programların değerlendirilmesi konulu makalesinde, İngiltere'de yapılan değerlendirme çalışmalarında önemli rollerine rağmen formatif değerlendirmelerin göz ardı edildiğini ifade etmiştir.

Değerlendirme sürecindeki sorunlardan bir diğeri ise veri toplama araçları ile ilgilidir. Özellikle gelişmiş ülkelerde veri toplama araçlarının seçimi sorun olmaktadır (Kaya, 1997, s: 70). Öncelikle hangi veri toplama araçlarının kullanılacağına belirlenmesi gereklidir. Değerlendirme süreçlerinde, başarı testleri, anekdotsal kayıtlar, yetenek testleri, davranış testleri, kontrol listesi vb. ölçme araçları kullanılabilir. Eğitimde kullanılan ölçme araçlarının güvenilirlik, geçerlilik kullanılabilirlik gibi özelliklere sahip olması gereklidir(Tekin,1991,s:41; Beydoğan,1998,s:68). Veri toplama araçları ile diğer bir sorun ise testlere çok fazla önem verilmesidir. Sadece testlerin kullanılması hem yetersiz bilgi sunabilir hem de öğretmenlerin testleri öğretmesine yol açabilir. Öğrencilerin değerlendirme testlerinde ne kadar iyi oldukları ile bir öğretmenin performansı değerlendirildiğinde "testleri öğretme" öğretmenlerin başvurabilecekleri bir yol olabilir (Worthen&Sanders, 1987, s: 73).

Veri toplama ile ilgili zorluklardan biride duyuşsal alanla ilgilidir. Duyuşsal hedeflerin değerlendirilmesi başka yöntemlerinde kullanılmasını gerektirir. Ayrıca duyuşsal alan hedeflerinin değerlendirilmesi çok uzun zaman alabilir. Bunların yanı sıra duyuşsal davranışlar için bir tek kesin doğru cevap olmayabilir. Hatta bazen zıt davranışlar aynı duyuşsal özelliğin göstergesi olabilirler. Örneğin adamın biri bir gün bir kazık bulur ve kazığı birinin işine yarasın diye kenara diker. Başka bir adam gelir birini ayağına takılır

düşer diye düşünerek kazığı söker ve atar. Aynı konuda iki zıt davranış göstermelerine rağmen ikisi de sevap kazanmışlardır. Yine duyuşsal alan davranışları için ölçütler belirlemede diğeri bir zorluktur(Bacanlı,1999,s:9).

Yukarıda ifade edildiği gibi değerlendirme sürecinde pek çok sorunlar bulunmaktadır. Değerlendirme sürecinde ortaya çıkan sorunlar konusunda, Daniel, Stufflebeam ve diğeri eğitimciler değerlendirmenin eksik olduğu yönleri araştırmış ve şu sonuçları çıkarmışlardır (akt:Oliva, 2001, s: 440).

- (1) Çekinme-kaçınma bulgusu belirtisi: Değerlendirme zor bir süreç olduğu için herkes tamamıyla gerekli olmadığı sürece kaçınmaya çalışır.
- (2) Endişe belirtisi: Değerlendirme sürecinin karmaşık olmasından kaynaklanır.
- (3) Hareketsiz hale getirme belirtisi: Okullar anlamlı bir şekilde değerlendirmeye cevap vermemişlerdir.
- (4) Septisizm belirtisi: Birçok kişi hiçbir şekilde yapılamaz diye değerlendirme aşamasında plan yapmanın gereksiz olduğunu düşünür.
- (5) Meselenin ana konularının olmayışı eksikliği belirtisi: Profesyonel değerlendirmeciler arasında anlamsız ve operasyonel olmayan göze çarpan yönlendiriciler bulunmaktadır.
- (6) Yanlış tavsiye belirtisi: Değerlendirme danışmanlarının birçoğu eğitim araştırmacılarında metodolojik uzman olan uygulayıcılara yanlış tavsiye vermeye devam ediyorlar.
- (7) Hiçbir önemli fark yok belirtisi: Değerlendirme çoğunlukla önemli bir bilgiyi açığa çıkarmada yetersiz kalır.
- (8) Eksik elemanlar belirtisi: Eğer değerlendirme önemli adımlar atacaksa gerekli olan bazı önemli elemanlar eksiktir. En açık eksik eleman yeterli bir teorinin olmamasıdır

Değerlendirme sürecindeki sorunlarla ilgili olarak natüralistler de eleştiri getirmişlerdir. Bu kuramcılar, değerlendirmecilerin, hedeflerin sınıflandırılması ve ifadesi ile ayrıntılı olarak değerlendirme sistemlerinin dizayn edilmesiyle, objektif araç geliştirmeye, uzun raporlar hazırlamaya ve eğitimde meydana gelen gerçek şeylerden ciddi olarak dikkatlerinin dağıtıldığı sonuçlarla, büyük ölçüde ilgilendiklerini ifade ederler (Worthen & Sanders, 1987, s: 127-128).

Değerlendirme ile ilgili 20 Aralık 1972'de yapılan bir konferans sonuç bildirisinde değerlendirmenin amaçları, işlemleri ve sonuçları hakkında şu sorunlar özet olarak belirtilmiştir. Değerlendirme sonuçlarının istenilen şekilde hizmet veremedikleri; bunun en önemli nedenlerinden birisi yapılanların ihtiyaçlara uygun olmadığıdır. Değerlendirmede, farklı ilgilere, ihtiyaçlara ve ilgilenenlere göre değerlendirme raporu hazırlanmasını, organizasyonlarla ilgili karmaşık konuların ve öğrenme-öğretme süreçlerinin aydınlatılmasını, verilecek profesyonel kararlar ile değerlendirme sonuçlarının açık ilişkisinin gösterilmesini göz önünde bulundurulmasını istemektedirler. Bunların yanı sıra: Gözlem, sorgulama ve test sonuçlarının kullanım alanlarında dikkatlice değerlendirilmesine ihtiyaç olduğu, uzman, bilim adamı, rehber, değerlendirmeciler ve karar verenler arasında görülen rol çatışmalarının giderilmesi ve her birinin rollerinin belirlenmesi ihtiyacı olduğu bildiride yer almıştır (Karakaya,2004,s:160-161).

Değerlendirme sürecinde sorunlara ilişkin 1981 yılında, “The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation” kurumu tarafından yapılmıştır. Çalışma sonucunda programların, projelerin değerlendirilmesi için standartlar yayınlanmıştır. Bu standartlara göre değerlendirme, eğitim programları, projeler ve materyallerin sağlam değerlendirmesi için; faydalılık, yapılabirlik, uygunluk ve doğruluk gibi dört temel niteliğe sahip olmalıdır.

Sonuç

Değerlendirme ölçme sonuçlarını bir ölçütle karşılaştırma ve bu yolla özellik hakkında bir karara varma, değer biçme, değer belirleme anlamlarında kullanılmaktadır. Program değerlendirme ise kısaca hazırlanan programın etkililiği hakkında karar verme veya programın değerini belirleme süreci olarak tanımlanabilir.

Değerlendirmenin, politika oluşturanlara bir temel oluşturmak, programları geliştirmek, öğrenci başarısını belirlemek, eğitime ayrılan fonların kullanımını izlemek, halk desteğini kazanmak gibi rolleri vardır. Bu rollere bağlı olarak; öğrenci gelişimi ve performansını, öğretmenlerin nitelikleri ve performanslarını, program model ve yöntemlerini, okul organizasyonlarının yapısını ve diğer pek çok boyutu analiz etmek gibi amaçları vardır.

Değerlendirme süreci tıpkı bir “kara kutu” gibidir. Yani sürece hangi faktörlerin etkide bulunduğu veya sonuçların nasıl oluştuğunu belirlemek genellikle zordur.. Natüralistlere göre de değerlendirme sürecinde duyarlılık ve mekaniklik egemendir. Değerlendirmeciler hedeflerle, ölçme araçlarıyla, uzun raporlarla uğraşmakta ve süreçte meydana gelen pek çok değişimden haberdar olamamaktadırlar.

Bu çalışmada Literatürdeki sorunlar incelenmiştir. Bu sorunların incelenmesi sonucu aşağıdaki sonuçlar çıkmıştır.

—Program değerlendirme sürecinde ihtiyaç duyulan bilgilerin toplanması ve değerlendirme yöntemlerinin belirlenmesi için değerlendirmenin niçin? kimin için? yapıldığı sorusunun cevaplandırılması yani değerlendirmenin amacının net olarak ortaya konulması gereklidir.

—Program değerlendirme sürecinde hem önyargının ortan kaldırılması, hem de değerlendirme sonuçlarından etkilenenlerin ihtiyaçlarının tam olarak karşılanabilmesi için tarafların belirlenmesi gereklidir.

—Program değerlendirme sürecinde değerlendirmecilerin ya da değerlendirme sonuçları ile ilgilenenlerin önyargılarının ya tamamen ortadan kaldırılması bu olmuyorsa bile en azından dengelenmesi veya azaltılması gereklidir.

—Program değerlendirme sürecinde hangi değerlerin göz önünde bulundurulacağı belirlenmelidir.

—Program değerlendirme sürecinde programdan beklenen sonuçlar kadar beklenmeyen sonuçların da önemli olduğu bilinmeli ve değerlendirme sürecinde beklenmeyen sonuçların tespitine de önem verilmelidir.

—Program hedeflerinin gerçekleşmesinde etkili olan öğrenci, öğretmen özellikleri, okul iklimi gibi pek çok faktörler bulunabilir. Değerlendirme sürecinde hangi faktörlerin dikkate alınacağını yani süreçte etkili olan tüm faktörlerin mi yoksa sadece en etkili olan faktörlerin mi dikkate alınması gerektiğinin belirlenmesi gereklidir.

—Faktörler belirlendikten sonra bu faktörlerin kontrol altında tutulmasına da dikkat edilmelidir.

—Değerlendirme çalışmaları devamlı bir süreç olarak düşünülmelidir. Sadece programlardan beklenen sonuçlar elde edilmediğinde değil program başarılı sonuçlar verdiği de yapılmalıdır.

—Program değerlendirme çalışmalarında summatif olduğu kadar formatif değerlendirmelere de önem verilmelidir.

—Program değerlendirme çalışmalarının ve sonuçlarının objektif olması gerekmektedir. Bunun için objektif testlerin kullanılması gereklidir. Bunun yanı sıra testler tek veri toplama aracı olarak düşünülmemelidir.

KAYNAKÇA

- Bacanlı, H.(1999). **Duyuşsal Davranış Eğitimi**. Nobel yay. Ankara
- Beydoğan,H.(1998).**Okullarda Ölçme ve Değerlendirme**.2.Baskı.Kazım Karabekir Eğt. Fak. Yay. Erzurum
- Büyükkaragöz, S. (1997). **Program Geliştirme. “Kaynak Metinler”**. 2. Baskı. Konya.
- Demirel,Ö.(2004). **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**. 7. baskı. Pegem yay. Ankara
- Doll. R.C. (1996). **Curriculum Improvement. “Decision Making and Process”**. Allyn&Bacon Company. 9th. ed.
- Erden, M. (1988). **Eğitimde Program Değerlendirme**. Anı Yay. 3. baskı. Ankara
- Ertürk, S.(1997). **Eğitimde Program Geliştirme**. Meteksan yay. 10. baskı. Ankara
- http://en.wikipedia.org/wiki/Program_evaluation. **Wikipedia encyclopedia**.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Webster's_Dictionary . **Webster's World Dictionary**,
- Karakaya, Ş..(2004). **Eğitimde Program Geliştirme Çalışmaları**. Asil yayın. Ankara.
- Kaya, Z. (1997). “Eğitimde Program Değerlendirme Sürecinin Temel İşlemleri”. **G. Ü. Endüstriyel sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 5**.
- Madaus, G.F., Stufflebeam, D.L. & Scriven, M.S. (1983). **Programme evaluation: A historical overview**.In G.F.
- McBeath, C. (1991). “Curriculum Development For Education And Training: A personal perspective”. **Open Learning and New Technology: Conference proceedings**. Australian Society for Educational Technology WA Chapter.
- Mcneil, J. (1996). **Contemporary Curriculum In Thought and Action**. John Wiley&Sons, INC
- Oliva, P. F. (2001). **Developing the Curriculum**. Allyn & Bacon.New York.
- Ornstein,A.C.&Hunkins,F.P.(1998). **Curriculum Foundations, Principles and Issues**. 3th ed. Allyn and Bacon. Boston.
- Tekin, H. (1991). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Yargı yay. Ankara
- The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation. **Standards for Evaluation of Educational Programs, Projects, and Materials**.1981.
- Thompson, B.(1994). “The Revised Program Evaluation Standards and their correlation with the evaluation use literature”. **Journal of Experimental Education**, Fall94, Vol. 63, Issue 1, p54,
- Unruh, G.G.&Unruh,A. (1984). **Curriculum Development. Problems, Process and Progress**. McCutchan Publishing Corporation. Berkeley, California

William Dylan, (2003). "National curriculum assessment: How to make it better" *Research Papers in Education* 18(2) June 2003, s:129-136

Worthen B. R.&Sanders. (1987). **Educational Evaluation Alternative Approaches and Practical Guidelines**. Longman. New York.